

Eesti metsandus ja linnud

Olav Renno, EOÜ

Eesti pindalast hõlmas mets 2010.a 51%; 1961.a 45%; 1939.a kuni 34% - niisiis metsamaa suurenemine 70 aastaga 50% võrra ehk poolteise-kordseks. Täna on Eesti metsas kuni 18.sajandini, siis aga kahanes mitmete tööstusharude suure küttevajaduse tõttu Eestimaa kubermangus kolmekordselt ja Liivimaal ligikaudu 40% võrra. Toonased metsad olid aga hoopis suurema täiusega, kõrgema puistuga ja keskmiselt hoopis vanemad kui nüüdisaegsed, seega muule elustikule ka rohkem nišše pakkuvad.

Tegelikult on lisaks tänasele ametlikule 51%le metsamaale (millest tubli kümnendik on „metsata metsamaa“) metsaks kujunenud või kujunemas tuhandeid hektareid vähetootlikke talumaid – endisi heina- ja karjamaid, mida omanikud ei soovi maakatastris kajastada, kuna maamaks metsamaa eest on tunduvalt kõrgem kui „kasutamata looduslike kõlvikute“ eest. Iseasi on tänapäevaste metsade liigilise ja vanuselise koosseisu, puistute arhitektoonikaga ja sobivusega mitmesugustele eluvormidele, sealhulgas lindudele.

40 aastat tagasi hakati jätma raiesmikele oksid ja muid raiejäätmekülvikuid, mis raskendasid seal jalgsiliikumist, kuid see tagas loodusele enamat külastusrahu ja isegi soodustas mõnede linnuliikide pesitsemist. Viimasel ajal toodetakse hakkepuitu, nii et raiesmikele jääb oksid ja lamapuitu üsna vähe.

Metsakasutuse taktika ja strateegia on „täna“ tehnilisele protsessile oluliselt muutunud. Kui varemalt kasutatava metsa ilme ja suuremjaolt ka ökoloogilised olud muutusid raietööde käigus suhteliselt vähe, kuna tehti palju valikraiet (heas mõttes) ja lageraielangid ei olnud nii suured ja ruumiliselt nii järjestikused kui täna. See lubas metsalindudel soodsamalt elupaika vahetada.

Metsaraiete sesoonsus on muutunud – nende tippaeg langes varemalt talvekuudele, nii et pesapuude langetamisel kannatasid vaid paar-kolm linnuliiki, nt kuuse- ja männi-käbilind. Praegu praktiseeritakse raietööd peaaegu aastaringsest. Märgiksin, et aastaringne puiduvarumine annab ebaühtlase kvaliteediga materjali ja kasvuperioodil raiutud puidu kuivatamine on energiamahukam kui talvel varutu puhul. Ka on aktiivse kasvu ja ainevahetuse perioodi puitu toitaineterikkam ja vajab tõhusamat konserveerimist biofaktorite vastu.

Kiituväärt on, et riigimetsas on kehtestatud kaks kuud kestev raierahu, kuid eraomanike poolt see reeglina rakendamist ei leia, nii et peaaegu pool meie metsadest ei ole sellega hõlmatud. Kahe kuu pikkune rahuaeg on enamuse metsalindude jaoks ebapiisav, kuna pojad ei ole veel pesast lahkunud.

Raierahu tuleks pikendada juuni lõpuni ja mitmed liigid vajaksid ka vähese häirimise perioodi varasemat algust. Paraku „juhtub“ üsna suuremõdulisi erandeid, näiteks kruusakarjääriks või teetrassiks eraldatud metsaalade raadamist. Noorte kultuuride rajamise ja hooldamisega raierahu ajal võidakse häirida juba pesitsema asunud linnuliike – see tundub paratamatusena...

Metsamaade kuivendamine on viimase poole sajandi kestel suurendanud küll puidutooki, ent vaesustanud alustaimestikku, eeskätt marjataimede osas, kahandades paljude metsalindude toidubaasi.

Vanade metsade osatähtsus on hoolimata kaitse alla võetud aladele pidevalt kahanenud. Praegu on üle 100 aastaseid männikuid vaid 16%, kuusikuid umbes 5%. Mitmesugust rangust kaitseriežiimiga on kaetud umbes veerand meie metsamaa kogupindalast, ent paljude tundlike linnuliikide jaoks on kaitselapid liialt väikesed ega taga vajalikku häirimatust.

Eestis haudelindudena sedastatud 230 liigist (neist 210 regulaarselt) võime metsalindudeks lugeda 90 liiki, lisaks veel kümnekond osaliselt metsades pesitsusvõimaluse leidvat liiki.

Nende 90 liigi hulgas on suluspesitsejaid 26–27 liiki, üht ja sama pesa mitmel aastal kasutajaid 12 liiki (ps suluspesitsejad) – nendele on metsaraidest tulenevad elupaiga kadu ja muutused ülimalt häirivad.

Viimatine ülevaate Eesti haudelindude arvukuse kohta käib aastate 2008–2012 kohta. Selle kohaselt pesitses Eestis kokku 13,2 kuni 19,8 miljonit paari linde – umbes pool miljonit haudepaari vähem kui eelmisel viiel aastal. Metsalindude minimaalarvude summeerimise järgi pesitses meie metsades 5 aastat tagasi vähemalt 7,75 miljonit paari linde, st üle 58% kõigist meie haudelindudest.

Nende hulgas oli värvulisi min 7 mlj 315 tuhat, seega üle 94%. Rähnliste koguhulk oli Eestis min 64100 paari, kaht liiki tuvisid 50½ tuhat, samuti kaht liiki kurvitsaliste arvu hinnati 45 tuhandele paarile.

2 liiki metsakanaliste (metsis ja laanepüü) pesakondi on 31 tuhat, pealeselle 4000 pesakonda tetri. Kägu elutseb nii metsas kui poolavamaastikul kokku 30 tuhande paarina. Öösorre on meil min 10 tuhat paari.

Hanelistest leiab metsapuude õõnsustes pesitsemisvõimaluse kaks liiki (sõtkas ja jääkoskel), kokku 3000.

Kaht liiki toonekurelisi (must-toonekurg ja hallhaigur) pesitseb meie metsades kokku ca 2100 paari.

Metsades pesitseb 11 liiki kullilisi, kokku 10.200 paari; nende hulgas on 6 kotkaliiki, kelle suhtes on kehtestatud eri-kaitsemeetmeid nagu must-toonekurelgi. Peale nende on metsalindude hulgas kaks pistrikuliiki, kokku min 1000 paarina: lõopistrik ja osaliselt ka tuuletallaja, sporaadiliselt veel mõni paar punajalg-pistrikke. Kakke pesitseb Eesti metsades kuus liiki, kokku min 4050 haudepaari, neist on kolm liiki suluspesitsejad ja üks liik osalt.

Meie 5–6 tuhandest sookurepaarist on pesitsuskoha niisketel ja soistel raiesmikel leidnud tuhatkond.

Eestis regulaarselt pesitsevast 90 liigist värvulistest on pesitsemisel metsadega seotud 47; pealeselle pesitseb raiesmikel kuni isetekkelise või istutatud noorendiku puuvõrade liitumiseni

kuni 10 liiki muidu põõsasniitudele omast värvuliseliiki. Sobivaid õõnsusi metsaserva puude tüvedes kasutab paar liiki, näiteks kuldnokk ja hakk.

Tüüpilistest metsalindudest on värvuliste seas suluspesitsejaid 10 liiki (peamiselt tihaslased), maapinnal pesitsejaid 6–7 liiki, puuvõrasse või põõsasse ehitab pesa 19 liiki ja nn oportuniste 2 liiki (käblik ja punarind).

Maas pesitsevate lindude kurni ohustavad ülemäära siginud rebased, kährikkoerad ja metssead, samuti mägrad ja jõudsalt edenevad šaakalidki. Kiskjad murravad palju hauduvaid lindegi. Metsnugise populatsioon on samuti ülemäära paisunud, see loom tarbib ka puudel ja puuõõnsustes pesitsevaid linde ja nende mune ja pesapoegi.

Metsades ja mujalgi peetakse jahti ikka veel olulisel määral pliid sisaldava laskemoonaga, mis leidmata jäänud saakloomadest satub raipeid ja liikumisvaegusega imetajaid ja linde konsumeerivate röövlindude seedetrakti, nii et sellest saadud pliimürgistuse tagajärjel hukkub loendamatu arv röövlinde, eeskätt kalju-, meri- ja konnakotkaid ning kassi- ja händkakke, samuti ronkasid, kes koos lihaga neelavad ka lihas olevaid haavleid ja rentkuulide kilde.

On käsil metsaseaduse muutmise seaduse eelnõu kooskõlastamine. Selle uue korraldusega kaasnevad muudatused ei tarvitse mitte täiel määral soodustada metsalindude normaalset elu. Metsade raievanuse alandamine ei ole soovitatav – kuusikud on heades kasvuoludes jõudnud just 60-aastaselt optimaalse juurdekasvuni. Samuti ei tohiks suurendada lageraielankide suurust ega lubada nende ajaliselt tihedat järjestikust – elupaigast ilma jäänud linde ei tohiks sundida senisest paigast kaugele siirduma.

Oleks vajalik raiete käigus jätta kasvama võimalikult palju õõnsaid ja õõnsustega puid – nendest ei saa ju täisväärtuslikku tarbe ja tööstuspuitu. A priori püsivad nad veel mõne aasta ja soodustavad suluspesitsejaid. Kui nad lõpuks murduvad või kõdunevad, täiendavad nad lamapuitu ning neis on saanud pesitseda mitugi metsale kasulikku linnupaari. Muidugi vajab see meede ettekirjutuslikku soovituslikku ning sae- ja harvesterimeeste tähelepanelikkust.

Metsaraide mahu viimine võrdseks teoreetilise juurdekasvuga ei too meie metsade looduskomponentidele kardetavasti midagi head.

13.dets.2017